

С. О. Опейда, студент 1 курсу, факультет КН. (*Харків, ХНУРЕ*)

А. В. Сергієва, ст. викладач (*ХНУРЕ, Харків*) – науковий керівник

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВНЕСОК І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО В НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ

Актуальність цієї роботи полягає в тому, що майже завжди роль літератури, культури й мови недооцінюють, коли говорять про національне відродження та державотворення. Мета дослідження – довести, що на рівні з радикальними діями та військовим супротивом політичних діячів внесок письменників та істориків має не меншу вагу, адже він створює підґрунтя, доводить необхідність у соціальних та політичних змінах.

Не можна не зазначити колосальний внесок українського письменника Івана Котляревського. Його літературна, наукова і педагогічна діяльність, пройнята гуманізмом і життєвою мудрістю, має основоположне значення в історії становлення нової української літературної мови.

Дослідження внеску Івана Котляревського в історію сучасної української літературної мови здійснені такими вченими: Райська Л. Г., Янко Н. О. [2], Єфремов С. О. та ін. Публікації на тему поставленої проблеми досить широко розкривають її. Зокрема, Сергій Єфремов у своїй історії літератури [1, с. 276] докладно виклав мотиви Івана Котляревського писати народною мовою та здобутки його творчої та наукової праці для культури й літератури.

У свої творчості Котляревський безпосередньо спілкується з народом, тому що розуміє, яку важливу роль у національному відродженні й державотворенні відіграє усвідомлення простим людом цінності свого, рідного й збереження високих моральних якостей національного характеру українського народу. Народ був тим матеріальним фундаментом, на якій заснував свою діяльність батько нового українського письменства.

Іван Котляревський дотримувався ідейної основи Григорія Сковороди, який у свій час вважав, що наука й письменство не повинні обмежувати свого впливу самими верхами нації, інтелігенцією, а повинні служити цілому народові, простим людям. Він став на службу народним масам, взяв на себе роль соціального реформатора. Твори Котляревського стали фактором громадської ваги, частиною національної справи та сприяли розвитку громадського руху в Україні.

За відсутності українських шкіл, українських словників, а отже, і жодних мовних норм, Іван Котляревський написав шедеври світової літератури – «Енеїду», «Наталку Полтавку» – безписемною на той час мовою. «Котляревський міцно поєднав українську мову з українською літературою – після нього справді нашою літературною мовою остаточно, уже без хитання, стала жива народна мова. І від Котляревського вона стала творчо розвиватися вже зовсім свідомо. За прикладом Котляревського пішло багато його наслідувачів, на яких він сильно впливав аж до часу Шевченка», – писав Іван Огієнко.

Поєма «Енеїда» Котляревського привертає найбільше уваги в обговоренні ролі письменника в розвитку української культури, бо є реалістичним твором, побудованим на життєвій основі, який ставить ряд важливих суспільних

та естетичних проблем. Вперше вона побачила світ у 1798 р. До речі, друга половина XVIII ст. – початок XIX ст. був часом особливих цензурних заборон і притиснень усього українського з боку уряду Російської імперії, таких як: зруйнування Запорозької Січі у 1775 р., ліквідація лівобережних козацьких полків у 1783 р. та створення десяти регулярних полків, указ Катерини II про упровадження в Україні кріпацтва тощо.

Вихід поеми став визначною подією, оскільки вона була одною з перших спроб перетворити живу простонародну мову на літературну та укріплювала національну ідею. У ній Котляревський регулярно звертається до історії України й підносить його. Через образи троянців автор розкриває духовний світ народу, підіймає актуальні на всі часи питання національного характеру; за допомогою образів героїв поеми Іван Котляревський відтворює живу сучасність, зображає яскраві типи представників різних суспільних верств, малює картини української дійсності свого часу. З «Енеїди» починається новий етап українського письменництва.

Іван Котляревський мав чітку позицію стосовно соціальної нерівності. У своїх творах та в суспільстві автор на боці тих, кого принижували панівні верстви. Під маскою гумору письменник гостро звинувачує кріпосницько-чиновницьку суспільність в тому, що її структура спрямована на грабіж і знущання з простих людей і що державні закони закріплюють цю несправедливість. Також письменник засуджує сучасників за те, що останні проміняли Батьківщину на одержимість до чинів і повних гаманців. Звинувачення І. П. Котляревського були моральним осудом кріпосницького ладу, осудом, що набував виразного громадянського звучання.

Значення Котляревського як зачинателя української літератури винятково важливе, оскільки своїм словом він відкрив новий напрям розвитку української культури, який мав на меті проникнути всередину життя народу та закликати його до рішучих дій в бік відстоювання своїх інтересів, гідності, моралей і цінностей. Також він започаткував нову українську літературну мову, використавши загальнонародні багатства української національної мови з високою майстерністю. Творчість І. П. Котляревського стала дорогоцінністю української літератури і живим джерелом духовного розвитку народу, яке зачепило і сферу громадських стосунків.

Література

1. Внесок Котляревського у розвиток української національної літератури: стаття. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/16137/ (дата звернення: 04.11.2021).
2. Єфремов С. О. Історія українського письменства. Київ: Femina, 1995. 685 с.
3. І. П. Котляревський – зачинатель нової української літератури: стаття. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/referats/printit.php?tid=12041> (дата звернення: 04.11.2021).
4. Огієнко І. І. Історія української літературної мови / упоряд., авт. передмови і коментарів М. С. Тимошик. К. : Наша культура і наука, 2004. 436 с.
5. Райська Л. Г., Янко Н. О. І. П. Котляревський і Т. Г. Шевченко в історії української літературної мови.

В. М. Підлужна, студентка 1-го курсу, спеціальність «Право» (ХНУВС, Харків)
М. О. Овчинников, канд. філол. наук, ст. викл. (ХНУВС, Харків) – науковий керівник

ЕТИМОЛОГІЯ ТОПОНІМІВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Етимологія – галузь мовознавства, що займається встановленням походження слів, їх первісної структури і початкових генетичних зв'язків з іншими словами. Крім того, етимологією іноді називають науково-дослідний процес, процедуру, спрямовану на з'ясування походження слова.

Топонім – назва місцевості, регіону, населеного пункту, об'єкта рельєфу, будь-якої частини поверхні Землі, тобто географічна назва.

Топоніміка – це наука про походження географічних назв. Ця наука включає такі поняття: 1) гідроніми (назви річок, озер і т. ін.); 2) урбаноніми (назви міських об'єктів); 3) ойконіми (назви населених пунктів); 4) астіоніми (назви міст); 5) хороніми (назви будь-яких територій: областей, районів).

Походження назви міста Харків. Згідно з однією версією, у середині XVII століття на правому березі річки, відомої зараз як річка Харків, біля Белгородської криниці (сьогодні – початок вул. Шевченка) виник невеличкий хутір. Заснував його козак на ім'я Харитон Харько. Незабаром хутір розрісся, з'явилися нові слободи. Виникло поселення, яке отримало назву на честь свого засновника – Харків, як і річка, на березі якої воно виникло.

Проте більшість дослідників вважають, що свою назву Харків отримав від назви ріки Харків, тому що її згадування зустрічається в письмових джерелах ще до виникнення поселень. Лінгвісти припускають, що слово Харків – це трансформоване «харкобе», що в перекладі з тюркської мови означає «мілководна річка».

Походження назв районів Харківської області. Більшість назв районів Харківської області походить від назв місцевих річок чи водойм, розташованих неподалік. Наприклад, назва Вовчанського району (м. Вовчанськ) з'явилася від назви річки Вовчі Води (річка Вовча). Поселення виникло як Вовча слобода на території Білгородського Миколаївського монастиря. Ще одним прикладом може бути Балаклійський район. Назва міста Балаклія походить від назви річки Булікля, що в перекладі з татарської означає «рибна річка». Назва Лозівського району (м. Лозова) теж походить від назви річки Лозова, на берегах якої було багато лози.

Етимологія назв районів та вулиць м. Харкова. Існує дві версії походження назви місцевості Холодна Гора. Згідно з першою, район завдячує своєю назвою розташуванню: височина продувалася сильніше, ніж райони, розташовані в низині, і там завжди було холодніше. Існує і легенда, за якою в цих місцях колись жив переселенець з Правобережної України на прізвисько Холод.

Район Павлове Поле був названий так за прізвищем купця Павлова. Йому належала частина цієї, тоді заміської, території у середині XIX століття.

Сучасний район Олексіївка спочатку був селом, розташованим поблизу річки Олексіївки. Ймовірно, назва села пов'язана зі святим джерелом,